

היגשים לשוניים בפרשת לך-לך עז

דקדוקי קריאת בפרשת לך-לך ובהפטרה, ובראשון של וירא

יב א	וּמִמּוֹלֶדֶתָּהּ: הדל"ת בשוא נח ¹ . אֶרְאֶה: כ"ף סופית דגושה
יב ב	וְאֶעֱשֶׂה: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן. וְאֶבְרַכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי. וְהָיָה: הה"א השואית נקראת בשוא נח כמו ה"א במפיק
יב ג	וְאֶבְרַכְּהָ מִבְּרַכְּיָהּ: בשתי התיבות הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: טעם טפחא בתיבת כָּל
יב ה	אֲשֶׁר רָכְשׁוּ: להיזהר מהבלעת האות רי"ש
יב ח	וַיַּעֲתֶק: העי"ן בשוא נח והתי"ו בדגש. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבת וַיִּקְרָא בניגוד למקרא הדומה בפרשת כי-תישא (שמות לד ה)
יב יב	יחיו: במלרע
יב יג	אֲחֵתִי אֵת: טעם נסוג אחור לחי"ת. יֵיטֵב-לִי: געיה ביו"ד הראשונה
יב טו	וַיְהַלְלוּ: היו"ד בשווא נח והלמ"ד הראשונה בשווא נע בגלל הגעיה בה"א
יב יט	לָמָּה אֲמַרְתָּ: תיבת לָמָּה במלרע ומ"ם רפויה לעומת הפסוק הקודם שם היא במלעיל ² . אֲחֵתִי הָיָה: טעם נסוג אחור לחי"ת
יב יג	אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יב ד	עָשָׂה שֵׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן. וַיִּקְרָא שֵׁם: אין טעם נסוג אחור
יב ז	וּבִין רַעֲי מְקַנָּה-לֹט: טעם טפחא בתיבת וּבִין
יב ט	הַפֶּרֶד נָא: טעם נסוג אחור לפ"א. וַאֲיָמָנָה: היו"ד נחה ואינה נקראת
יב יב	אֲבָרָם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבת אֲבָרָם. וַיֹּאחֲזֶל: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
יב יג	יחטאים: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
יב יד	הַפֶּרֶד-לֹט: העמדה קלה בפ"א
יב טז	גַּם-זֶרַעְךָ: תיבות מוקפות בניגוד לקורן ואחרים בהם תיבת גַּם מוטעמת במרכא
יב יח	וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב: שני טעמי תביר רצופים
יד א	כְּדָרְלֵמָר: הדל"ת בקמץ קטן
יד ב	צְבִיִּים: היו"ד בחירק, על כן אין לקרא כאילו כתוב 'צבאים' וכן לקמן פס' ח
יד ג	הַשָּׂדִים: שו"ן שמאלית
יד ו	בְּהֶרְרָם: למרות הקושי, רי"ש ראשונה בשווא נח
יד ז	בַּחֲצֹצֶצִין: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

¹ יש קוראים שמתקשים לקרוא דל"ת בשוא נח לפני תי"ו ולכן הדל"ת נשמעת אצלם כמו בסגול; ולעומת זאת קוראים את התי"ו הדגושה בשוא נח...

² כך היא ההטעמה בזמן שהתיבה מוטעמת בטעם מחבר וזו שלאחריה מתחילה באחת מהגרונות א ה או ע.

יד י הָרָה: ה"א בסגול ולא בצירי כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

יד יג וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית-אֲבָרָם: עם טפחא בתיבת וְהֵם

יד טז וַיָּשָׁב: היר"ד בקמץ והשי"ן בסגול רפויה, הטעם ביר"ד בניגוד לטו יא. הִרְכָּשׁ: ה"א קמוצה והרי"ש אחריה בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך בפס' כא

יד יט וַיִּבְרָכֶהוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

יד כג אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אֲבָרָם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי, העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

טו ב דִּמְשָׁק: שי"ן שמאלית

טו ד כִּי-אִם: יש להקפיד על הפרדת התיבות ולהשמיע פעמיים חירק

טו ה הִבֵּט-נָא הַשְׁמִימָה: יש כאן טעם רביעי, לא זקף

טו ו וְהֶאֱמַן: העמדה קלה בה"א תמנע את הבלעת האל"ף החטופה ותאפשר להבחין היטב בין הה"א לאל"ף

טו ז לָתֵת לְךָ: טעם נסוג אחור ללמ"ד הראשונה

טו י וַיִּקַּח-לָו: געיה ביר"ד

טו יא וַיָּשָׁב: היר"ד בפתח, השי"ן בצירי ודגושה והטעם בשי"ן. בניגוד ליד טז

טו יז בָּאָה: הטעם בביר"ת³

טז ג שָׂרֵי אֵשֶׁת-אֲבָרָם: כך היא ההטעמה הנכונה ולא מונח לגרמיה-מונח-רביעי. אִישָׁה לָו

לְאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק למנוע שיבוש משמעות המקראות

טז יא וַיִּלְדָּתָהּ: היר"ד בחולם לא בקמץ. הדל"ת בשווא נח, אין לקרוא כאילו מנוקדת בצירי או

בסגול⁴. אֶל-עֵנִיךָ: העין בקמץ קטן והנר"ן אחריה בשווא נח, יש לקרוא עֵנִיךָ

יז א וְהָיָה: ה"א ראשונה בשווא נח

יז יג הַמֶּזֶל | יְמוֹל: יש להבחין בין קריאת הראשונה בה"א לבין השנייה ביר"ד ומנוקדת בחירק

יז יד וְעָרַל | זָכַר: לגרמיה ואחריו רביעי

יז יז הַבֵּת-תְּשֻׁעִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף והב"ת אחריה רפויה

הפסרת לך לך ישעיהו מ כז - מא טז:

מ כט עֲצָמָה: העי"ן בקמץ קטן

מ ל וַיַּעֲפוּ: במלרע. וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ: הו"ו בשתי המילים בשווא ולא בפתח והחירק ביר"ד הוא חירק מלא שהוא תנועה גדולה⁵

מ לא וְקוֹי: הקר"ף מנוקדת בחולם מלא ואחריה יו"ד בצירי, אין לטעות ולקרא את הקר"ף בחולם ואחריה וא"ו בצירי! היר"ד אינה נחה כשאר יוד"ם בסוף מילה אלא נקראת, היא מנוקדת בצירי. המילה נקראת באותיות לטיניות במבטא ישראלי: vekoye

³ מי שמטעים באל"ף משנה משמעות.

⁴ קיים קושי לבטא דל"ת ות"ו סמוכות בגלל היותן מאותו מוצא. וכן בתחילת הפרשה.

⁵ כתיב מלא או חסר במקרא אינו משנה תנועה קטנה לגדולה ולהיפך.

מא ב צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרִגְלוֹ: טעם טפחא בתיבת צֶדֶק. כַּעֲפָר: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מידע

מא ה וַיֵּאָתִיּוֹן: מלרע

מא ו יַעֲזֹרוּ: העי"ן בשווא נח; תִּזְקֶ: למבחינים בין קמץ לחטף פתח – החי"ת בחטף פתח, והקורא בקמץ משנה משמעות

מא ז אֶת-הַיּוֹלֵם פָּעַם: טעם נסוג אחור לה"א

מא ט וְאָמַר לָךְ: טעם נסוג אחור לאל"ף. עֲבָדִי-אַתָּה: האל"ף בפתח ומוטעמת

מא יא כָּל הַנִּחְרִים בָּךְ: טעם טפחא בתיבת כָּל

מא יד אֶל-תִּירְאִי: הרי"ש בשווא נע, לשון יראה ופחד; מִתִּי יִשְׂרָאֵל: המ"ם בשווא ולא בצירי!! ראשון של וירא:

יח א בְּאֵלֶיךָ: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון

יח ג וַיֹּאמֶר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק

יח ה וְאֶקְחָה: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד

יח ו הָאֱהָלָה: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד⁶

יח ז לַעֲשׂוֹת אֵת: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש' וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות "לַעֲשׂוֹשׁ"

יח ח וַיִּקַּח תְּמָאָה: יש להמנע מהבלעת החי"ת תְּמָאָה להשמיע את האל"ף, לא לקרוא תְּמָה. וְהוּא-עֹמֵד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא⁷

יח יב וַאֲדֹנִי: האל"ף אינה נקראת

מקורות הנוסח של ר"מ ברויאר בנוסח המקרא. הנוסח שנתקבל הוא המופיע ראשון בציון מקורותיו; הנוסח החליפי בא אחריו בציון מקורותיו. המטרה כאן היא סקירת המקורות ולפעמים נסיון להסביר את ההעדפה.

יב ג ואבְרָכָה: ששׁוּד, מ"ש? ואבְרָכָה: ל מבְרַכְךָ: לש, מ"ש? מבְרַכְךָ: ד

בפעם הראשונה שני כ"י ששון ודפוס ונציה מנקדים שוא, ולניגוד חטף-פתח; בפעם השנייה לניגוד וששון שווא, ונציה ח"פ.

בשני המקומות הכריע ר"מ ברויאר לנקד את הרי"ש בשווא ולא בחטף-פתח. לדעתו מטרת החטף להראות שיש כאן שווא נע, ומי שקורא שווא נע בכל מקום כסגול או כחטף סגול אין טעם שיקרא חטף-פתח באות שאינה גרונית⁸ בהברת פתח.

מנחת שי (מלווה בהערות צבי בצר ז"ל): וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶךָ: מצאתי כתוב בנסחא כ"י מסרה זו, כל לשון ברכה דטעם בבי"ת, נקראת לעולם הרי"ש בשווא בלא פתח, כמו וַהֲתַבְּרָכוּ בו (תילים

⁶ בתיקון איש מצליח ובסידורו, ובסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לכל המקורות.

⁷ לא כבקורן: וְהוּא עֹמֵד

⁸ משום מה יש בתי ספר וספרי לימוד המלמדים שהרי"ש היא גרונית, דבר שאינו נכון כלל! גם המבטאים רי"ש R צרפתי, שהיא כגימ"ל רפויה במבטא העברי, הרי הגימ"ל היא אות חזיקית ולא גרונית!

⁹ וַהֲתַבְּרָכוּ בו: יר' ד ב.

ע"ב),³⁸ וכל לשון ברכה דטעם בכ"ף לעולם נקראת חר"ש בשוא ופתח כגון **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ**, וכל דדמי' לחו', בר מן חד **וְלֵעֲלִיָּא** **וְלֵעֲלִיָּא ק'** בְּרַכְתָּ, עכ"ל. וכן כתב ר' אלייא המדקדק **בפרק שירה**, ובעל **לזית חן** בפ"ח מהשער השני. וכן כתבו גם בלשון אכילה כשהטעם בלמ"ד, כמו בעצבון תאכלנה, **זכמ"ש** שם, וכן במלה שיש בה שתי אותיות דומות, וזראשונה ראויה להנקד בשוא אז תנקד בחטף, כמו **רַבְבוֹת** אלפי ישראל, וכן **בְּהַרְרָם** שעיר לפי מקצת ספר"י כמו שכתב ר' אלייא **בס'** הרכבה אות הבי"ת במלה זו. **זכתבו** שיש מחן יוצאי' מן הכלל. **זבמכלול** (דף צ"ד) כתוב זה לשוננו, ופעמי' יבארו שתייהן אף על פי שתקדם להם תנועה קטנה, אבל ישימו מאריך עם הת"ק ובאות הראשונה מן הדומות שוא ופתח, ע"ש. ובמקצת ספרים כולן בשוא לבד, ומקצתן כולן בחטף פתח, **זכמ"ש** במזמור י"ז על מַמְתִּים, ובפ' בהעלתך על מלת רבבות. ואנכי לא ידעתי איזה יכשר הזה או זה אם שניהם טובי'. ואני בתומי אלך בדרך הספר"י שהם כולם בשוא לבד, והמדקדק לקרותן כהוגן תבוא עליו ברכה.³⁹ **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ**].

יב ח לבית-אל: לש. לבית-ש כאן לניגוד ואחד מכ"י ששון מטעים געיא בבי"ת; כ"י ששון השני אינו מטעים.

יב טו ויהללו: ל. ויהללו: ד לניגוד בשווא; ונציה בחטף-פתח. ההכרעה הצפויה: שווא.

יב כ וישלחו אתו: לש, מ"ג-ד שמ' כא לה. וישלחו: ד שוב, השאלה אם משרת התביר הוא דרגא או מרכא, לפי הכלל המובא במסורה הגדולה של ונציה בשמות צריך להיות כאן מרכא (כי יש רק הברה אחת לפני התביר), ונציה מטעים דרגא. **וישלחו: ל. הס.** (הסכמת בן אשר ובן נפתלי) **וישלחו: ש** בלניגוד וגם הסכמת בן אשר וב"נ שיש געיא בוי"ו; בששון⁹ אין געיא.

ואשתו וכל-אשר-לו: לד. ואשתו וכל-אשר-לו: ש הערה 7

³⁸ [וְהַתְּבָרְכוּ ב' הוא ביר' ד ב. ואילו בתה' עב יז נאמר 'וְהַתְּבָרְכוּ ב']. השווה דקדוקי הטעמים, מחד' דותן, שער כא (עמ' 140), שחובאבו בו שני הפסוקים להדגמת הכלל הזה].

² **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ**: פסוקנו.

³ **וְלֵעֲלִיָּא בְּרַכְתָּ**: דג' ד לא.

⁴ בפרק שירה: השיר ח"ב, גב ע"א (נדפס בשיבוש בשל דילוג מחמת הדומות).

⁵ לזית חן: שער שני פרק ח, כה ע"א.

⁶ **זכמ"ש**: מ"ש בר' ג יז ('בעצבון תאכלנה').

⁷ **רַבְבוֹת** אלפי ישראל: במ' י לו.

⁸ **בְּהַרְרָם** שעיר: בר' יד ו.

⁹ **בס'** הרכבה: 'בהררם', ה ע"א.

¹⁰ **זכתבו**: לזית חן שם, כה ע"א.

¹¹ **זבמכלול**: עא ע"ב.

¹² **זכמ"ש**: מ"ש תה' יז יד ('ממתים' וכו'); במ' י לו ('רבבות').

³⁹ אף שקבע 'אני בתומי אלך בדרך הספרים שהם כולם בשוא לבד', יש מקומות שבהם העדיף נורצי את הנוסח שבחטף, כגון בר' ג יז ('בעצבון תאכלנה'). ראה גם הערת שם.

⁹ המהדורה בנויה על שני כ"י המכונים ששון, כדי להבדיל ביניהם אחת מהם מסומנת ש. בספרים האחרים שלו יש הבחנה בן ש ובין ש1

יג ג **אשר-הָיָה שם: לשש, מ"ש. אשר-הָיָה:** ד לפי כתבי היד יש כאן נסוג אחרון; לפי ונציה אין.

מנחת שי: הָיָה שם: מלעיל, הקדמא בה"א בספרי" כ"י וגם ברוב ספרי הדפוס. [אֲשֶׁר-הָיָה].

יג ה **וגם-ללוט: שד. וגם-ללוט: ל** ההכרעה לפי ונציה וששון מתיגה זקף, ולא זקף בלבד כלניגרד.

יג ח **ובינך: ששד, רמ"ה, מ"ק-ששד טו ה. ובינך: ל** כאן יש מחלוקת בכתב בין לניגרד ליתר המקורות. לניגרד גם בניגוד להכרעת הרמ"ה ולמסורה הקטנה של ונציה ושני כ"י.

יג יב **מ"ק-ד ישב (ו): לשש, מ"ג-ד יר' מט א. ישב: ד,** הדיון על יָשָׁב הראשון בפסוק. ניקוד הקמץ בונציה תמוה מאוד, נוסף להיותו מנוגד לכתבי היד, הוא מנוגד למסורה הקטנה של ונציה כאן, וגדולה בספר ירמיהו!
ויאהל: לש, הס. ויאהל: ש כאן הדיון אם יש געיא בוי"ו. הסכמת בן אשר ובן נפתלי שאין כאן געיא, אבל באחד מכה"י ששון יש געיא.

יג טו **את-כל-הארץ: לש, ב"א. אָת-: ב"נ** לפי בן-אשר אין געיא באל"ף, לפי בן נפתלי – יש.

יג טז **גם-זרעך: לששד. גם: מ"ש** לפי המנחת שי גם אינה מוקפת אלא מוטעמת במרכא. מנחת שי: גם זרעך: בלא מקף. [גם].

יג יח **ויאהל: לשש. ויאהל: מ"ש; ויבא וישב: לשש, מ"ש. ויבא: ד** במקרה הראשון לא קיבל את דעת המנחת שי, במקרה השני הסכים עמו ועם שאר המקורות בניגוד לונציה שהפך טעם מפסיק למחבר. מ"ש: **ויאהל:** הזי"ו במאריך, ולא אחר הזי"ו, במקצת ספרי" כ"י, וכן מצאתי ^{טו} בחילופי" כ"י לב"א. [ויאהל]. **ויבא:** בתביר, לא בדרגא. [ויבא].

יד א **כָּדָרְלַעֲמֶר: לש, מ"ש, מ"ג-ש במ' א. כָּדָרְלַעֲמֶר: ש. כָּדָרְלַעֲמֶר: ד** ונציה ואחד מכ"י ששון מחלקים את המלה כדרלעמר לשתיים, ומקיפים אותן. בונציה יש גם שווא ברי"ש למרות המקף; כלניגרד וכ"י ששון השני ומסורת ששון (השני) בבמדבר, ומנחת שי כדרלעמר מלה אחת.

^{טו} בחילופי" כ"י: החילוף הזה נזכר גם בחילופים - ד.

מנחת שי: **כְּדָרְלֵעֶמֶר**: 'בפ' אלו טריפות, אמרי' בגמ', בשתי תיבות פסיק לחו, בשני שיטין לא פסיק לחו. וכן נמצא במקצת ספרי, וכן ראיתי כתוב בשם 'תקון ר"ת, תרי תיבות בחד שיטה. אמנם בספרי אחרי' כ"י מדוייקי' הוא מלה אחת ומסור עליו מלה חדא כתיב. וכן כתבו בהדיא 'הרמ"ה ז"ל דחדא מלה כתיב, וחסי' דחסי', וכולהו כתי' כן. וכוונתו נקיטין, דודאי דקו ואשכחו חכי בכולהו ספרי עתיקי, וחכי אסחידו כוליהו מסראתא. ובכל אתר דהמסרה פליגא על הגמרא בתר המסרה אזלינן, כדאשכחן בכמה דוכתי. לכן הרי"ש בשוא, וסמוכה ללמ"ד, וחדלי"ת בקמץ לבד, וכן כולם שבפרשה. וזה לשון הרמ"ה ז"ל, כדרלעמר, חדא מלה כתי' וחסי' כתי', ומסי' עליה דחדא מלה כתי', וחכי משמע במס' חולין, עכ"ל.⁴⁴ ובעל א"ת נדחק מאד ליישב דברי הרמ"ה והמסורת שלא יגדו לגמרתנו, וכוונתו רצויה, אבל אין פירושו מחזור על לשון הגמרא, ואולי נסחא אחרת נזדמנה לחרמ"ה ז"ל בגמ'. ומה שנכתב 'בגליון במקר' גדולה לשון מוטעה הוא, וז' ייצלנו משגיאות. [כדרלעמר].

הגמ' בבלי חולין סד ב וסה א [הדיון שם על איסור ביצי עופות ושאר בעלי-חיים טמאים] אלא, כתיב היענה [יש מקראות שכתוב בהם יענים ללא 'בת'] וכתוב **בַּת הַיַּעֲנָה** (ויקרא יא, מז דברים יד מז) [ולכן אי אפשר להוכיח ש'בת יענה' היא ביצה של יענה כי במקראות ההם לא מתפרש על ביצים], ושאני הכא [בפרשת עופות] דפסק ספרא לשתי תיבות, ומדפסיק להו ספרא בתרתי תיבות, ש"מ – תרי שמות נינהו [מזה שמילה זו היא בשתי תבות מוכח שיש איסור נוסף גם על הביצים]¹⁰. אלא מעתה, את כדר לעומר, דפסק להו ספרא בתרי, חכי נמי דתרתי שמי נינהו [היעלה על הדעת שכדרלעומר הוא שני שמות, גם אם הסופר מחלק מלה זו לשתיים]? אמרי: התם – בשתי תיבות פסיק לחו, בשני שיטין לא פסיק לחו [גם מי שגורס בתורה כדרלעומר בשתי תבות לא יכתוב 'כדר' בשורה אחת ולעמר' בשורה שאחריה], אבל הכא – אפי' בשני שיטין נמי פסיק לחו [אבל בת היענה נכתבת גם בשתי שורות].

מצאתי הערה במקום אחד שלפי זה במקומות שכתוב **בְּנוֹת יַעֲנָה** (ישעיהו יג, כא ועוד) צריך לכתבם בשורה אחת, כיון שלא באו לדרשה. ולדברים האלה אין כל טעם. כיון שהמ"ש הזכיר שה'אור-תורה' נדחק לפרש את דברי התלמוד במסכת חולין נביא כאן את דבריו.

אמר מנחם כתב הרמ"ה ז"ל **כדר לעמר חדא מלה כתיב וחסי' ומסיר עליה דחדא מלה כתיב** וסכי משמע במסכת חולין עכ"ל: **ודכריו קמוסין מאד כי לא מינציא דלא משמע הכי במסכת חולין אלא אדרבא איפכא אמרינן התם כהדיא והכי איתא התם כפרין אלו טריפות ריש דף פ"ה אלא מעתה כדר לעמר דפסיק להו ספרא בתרי חכי נמי דתרי שמות כיכהו** • **ומשכי התם כשתי תיבות פסיק להו כשכי שיטין לא פסיק להו עכ"ל** • **הרי שאמרו פעמים כי כדר לעמר הם שתי תיבות וכן כתב סס רבי' אברהם דמונטפליור כדוסינו וכך גם ה"ן ז"ל כפירושן להלכות הר"ף ז"ל ע"ש** :

¹ בפ' אלו טריפות: חולין סה ע"א.

² תקון ר"ת: השווה מחזור ויטרי, עמ' 656.

³ הרמ"ה: כדרלעמר.

⁴ והמאירי: לך לך פרשה ג, כט ע"ב ('כדר לעמרצ בכלם כתוב תיבה אחת' - ואינו מתייחס לכתוב החסר).

⁴⁴ [המשפט 'והכי משמע במסכת חולין' שנתקשו בו א"ת ונורצי, אינו מובא בדברי הרמ"ה שבדפוס. ונראה שהשמיטתו המדפיסים בגלל הקושי. המשפט נמצא בדברי רמ"ה בכ"י אוניברסיטת קמברידג' Add. 2113 משנת 1368 (ס' 17554)].

⁷ בגליון במקר' גדולה: מ"ק - ד על אתר ('בליש' כתי' תיבה חדא לתרין שויוי' לא לפסקינ').

¹⁰ א"ה: כאן עבר התלמוד לדרשה, בעוד שבתחילה הדרשה נטתה לפרש 'בת-היענה' - ביצי יענה.

זכדי לברר וללכך האמת אני אומר שיש להקשות בסוגיא זו ג' קושיות גדולות . הא' הכה מנחנו ראינו
כל הספרים הקדמוני' כדר לעזר מלהא' וכן מעידות המסורות כלן פה אחד וכן כתבו הרמ"ה והמאירי
זל ואם באחר שהגמרא סובר להפך כמו שהזכירו הר"א מהר"ן והר"ן זל יקשה מאד . ב' וכי לא מנא הגמרא
להקשות על כל בית היענה אלא מן כדר לעמר היה לו להקשות מן כת' שו"ע בת שבע שהוא דומה לבית
היענה או באר שבע או כעל חנן שהם ודאי שתי תיבות והם שם א' . ג' מהו זה שאמר בתרי תיבות
פסוק לה כשני שיטין לא פסיק להו והלא יקשה על זה אם הם שתי תיבות אפי' כשני שיטין כמי שפיר
דמי ואם כשני שיטין לא אפי' כשתי תיבות כשיטה א' נמי לא דומה לאותה שזכינו בעירובין רבי יוחנן
אומר אם מותרין באותו שבת מותרין לעמיד לבא ואם אסורין לעמיד לבא אסורין באותו שבת . והנה
במסכת סופרים פרק ס' ובירושמי דמגלה ריש דף ע"ב תמנא אלו שמות כחלקין ואלו שמות שאינן
כחלקין אבל כחלקין כשיטה א' ולא כשני שיטין זה לא נמנא . וכדי להמלט מכל הקושיות האלו וגם
כדי להעמיד האמת במקומו בלעדי לפרש כן אלא כתיב היענה וכתוב בית היענה כלומר העוף הזה
לפעמים נקראים יענים ולפעמים נקראים נבות יענה וכן היא הגירסא בהדיא בגמרא כתיבת יד
אלא קרי לה הכי וקרי לה הכי עד כאן . ושלישי הבא דפסק להו ספרא לשתי תיבות פי' וכי תימא כיון
שהעוף הזה כך שמו נבות יענה אם כן מניין לו לחזקיה' לומר בית היענה זו בינתה . ומשני שאני הבא
דפסק להו וכו' כלומר אילו היתה הכוונה בכאן על מין העוף עצמו היה לו לומר בית יענה בלא הא
י' וכתב בית היענה כהא שמע מינה יענה זו יענה עצמה בית היענה זו בינתה כי ההא השמושית
שהכנסה באמצע הפסיקם לשני שמות . ופריך אלא מעתה כדר לעמר שנכנסה למד שמושית באמצע
סבי כמי דתרי שמות כיבנה והלא אינו אלא שם אחד . ומשני התם כשתי תיבות פסיק להו כלומר
לענין הסמטא והקריאה ודאי כדר לעמר נראה כשתי תיבות אבל לענין הכתיבה אינו נכתב אלא

אם הבנתי נכונה את דברי האור-תורה, הוא אומר שהתלמוד לא גרס כדר-לעמר בשתי מלים, אלא במלה אחת. הריבוי לאסור ביצים של בעלי חיים אסורים הוא בגלל תוספת ה"א הידיעה. הוא גם כן מבין ש'בת-היענה' היא בצים כהבנת התלמוד בראש הסוגיה. אמר הזקיה: מנין לביצת טמאה שהיא אסורה מן התורה? שנאמר: ואת בת היענה, וכי בת יש לה ליענה? אלא איזו זו

ביצה טמאה. והתלמוד אינו דוחה את דרשת חזקיה, אלא מסביר שתוספת הה"א מתפרשת על הביצים. על זה מקשה התלמוד שהמלה כדרלעמר נחלקת גם היא על ידי אות השימוש למ"ד המבליע ה"א הידיעה! כדר-ל-עמר. ועל זה מתרץ התלמוד שאמנם המלה נשמעת כשתי תבות אבל נכתבת במלה אחת! מה שאין כן בת-היענה הנכתבת וגם נשמעת כשתי תבות ממש. המנחת-שי ממאן לקבל פירוש חריף זה ומעדיף לומר שהייתה לרמה גרסה אחרת.

יד ב צבִיִּים⁹: שד¹⁰. צבִיִּים: ל¹¹. צבִיִּים¹²: ש, מ"ש

הערות ר"מ ברויאר

- 9 לשד, מ"ש מוסרים תמיד על קרי צבִיִּים (בר' יד ב; ח; דב' כט כב); ואילו, בש' – וכן בא דב' כט כב – אין שום הערה על קרי בהתאם לכך היינו מצפים שנוסח לשד מ"ש יהיה תמיד צבִיִּים, ונוסח אש צבִיִּים. אך השה הערות 10-13. וראה גם הערות 25-27
- 10 בש' גם החירק וגם הזקף הוא תמיד בין שתי הו"ד. בד' החירק הוא תמיד ביו"ד הראשונה, והזקף בין שתי הו"ד. אך בש' היו שני הסימנים ראויים לבוא ביו"ד הראשונה. ובד' – ביו"ד השניה; והשה הערה 9.
- 11 כל כאן וכן באל דב' כט כב החירק הוא ביו"ד הראשונה, והזקף ביו"ד השניה. אך בא היו שני הסימנים ראויים לבוא ביו"ד הראשונה ובל' – ביו"ד השניה; והשה הערה 9. וראה גם הערה 13
- 12 נוסח ש, מ"ש מתאים תמיד לשיטתם (אך הקריאה בש' דב' כט כב איננה ודאית); והשה הערה 9.
- הערה 13 היא על פס' ח רק כאן נוסח ל מתאים לשיטתו; והשה הערות 9, 11.
- הערות 25-27 הן על גיים בתחילת פרשת תולדות.

- 25 כתיב 'גיים' מצוי רק כאן ובתה' עט י. וכל המסירות – כולל ש' כאן וא' שם – מוסרות, שהקרי הוא: גוים. ואילו בכתיב 'צבִיִּים' אש אינם מוסרים על הכלל שכן קרי לכתיב; והשה הערה 9. ונראה, שזה טעמו של ההבדל הזה: בדרך כלל לישנא דגוים כתוב ביו"ד: גוים; משום כך גם בשני המקומות שכתוב בהם 'גיים' קוראים: גוים. כנגד זה אין וי"ו בלישנא דצבִיִּים בשום מקום, משום כך סבורים אש, שהתיבה נקראת תמיד ככתיבה: צבִיִּים, צבִיִּים.
- 26 כעין זה גם נוסח אל בתה' עט י; וזה הנוסח המסתבר; והשה הערה 25.
- 27 בשש' כאן ובש' תה' עט י החירק הוא, כנראה, בין שתי הו"ד; בד' כאן ושם החירק הוא ביו"ד הראשונה; אך ראוי היה, שהחירק יסומן ביו"ד השניה; והשה הערה 25.

המקורות כאן נחלקו במקום סימון הניקוד והטעמים כאן. וכתר ארם צובה אינו רואה כאן כתיב וקרי.

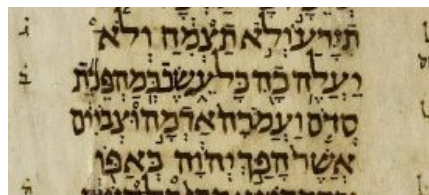
מנחת שי: צבִיִּים: צבִיִּים ק', והזקף קטן והחירק ביו"ד שנייה, וכן חבִירו שבסמוך, כי יו"ד ראשונה במקו' וא"ו כמו שחזא קרי. ועיין מה שכתבתי בפ' נח סי' י' על פסוק ועבים עד לשע. [צבִיִּים כ', צבִיִּים ק'].

בגליון נצבים סח הובא דיון על זה כט כב הרב משולם קלרברג נר"ו פירורי דקדוק סא: צבִיִּים ב'יתורה נביאים כתובים' (הוצאת קורן ירושלים, הוגהו על ידי ד' גולדשמידט א"מ הברמן מ' מדן) והרבה הוצאות אחרות של תנ"ך הכתיב ניתן כדלעיל ואילו מובא 'קרי' צבִיִּים חולם (מלא) כתנועת הבי"ת במקום היו"ד הראשונה וחירק ביו"ד השניה. ב'יתורה נביאים כתובים' (הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, הוגהו על ידי הרב מ. ברויאר) ומקובל כסמכות, הנקוד צבִיִּים הבי"ת בחולם (חסר) וחירק ביו"ד הראשונה. היו"ד השניה נחה כיו"ד של רבים. לפי זה אין כל צורך בצורת קרי. יש לציין שב'חומש העמק דבר' (הוצאת ישיבת וולאזין, ירושלים, 'כפי שהודפס על ידי מרן הגהמ"ח [הנצי"ב] זיע"א בהוצאה ראשונה) הכתיב מנוקד כמו הוצאת הרב ברויאר, ואחריו יש קרי השה לקרי שבהוצאת קורן. יוצא שגם הכתיב וגם קריאת המלה שווים בכל ההוצאות, אבל יש הפרש בדרך שבו מגיעים מהכתיבה לקריאה. בתחילה חשבתי שיש איזה משמעות לשינויים אלה. שאלתי את הרב ברויאר מהי המשמעות הזאת? הוא השיב שאין לזה משמעות כלשהי. בכתיב היד אין עקביות בענייני כתיב וקרי, הוא אמר שאין זה מסורה והוא השתדל למעט בכתיב וקרי. ע"כ דברי הרב קלרברג נר"ו.

^ח חבִירו שבסמוך: להלן פס' ח.

^ט מה שכתבתי: מ"ש בר' י' יט ('וצבים').

א"ה: יש לתת את הדעת על נקודה זו. כך נראית מילה זו בכתר ארם

צובא

המתבונן יראה מצד ימין סימון מסורה ל' כלומר למ"ד עם סימן קיצור ויש עיגול מעל הו"ו של וצב"ים להראות שזו מילה יחידאית במקרא (במקומות אחרים ללא ו"ו, או ביו"ד אחת), או כוונת המסורה להבדיל בין צרופ זה לבראשית י יט סדמה ועמרה ואדמה וצב"ים ו"ו במילה אדמה. אין כאן סימן של כתיב וקרי. בכתיב וקרי, הקרי מופיע בשוליים באותיות קטנות ללא ניקוד, כאן אין לא בשוליים העליונים ולא בתחתונים מילה זו. כלומר מסרן הכתר אהרון בן אשר לא החשיבו כתיב וקרי. מקרים של כתיב חסר של ו"ו (חולם ושורק) או יו"ד (חירק) אינם מצדיקים סימן כתיב וקרי כיון שאין טעות בקריאה. ובדפוסים חדשים גם לא חסרון יו"ד שלפני ו"ו, כלומר עשו או בְנו או יחדו אינם מסומנים.

לפי זה אין מקום לסמן כאן. המסמנים תפסו שהיו"ד הראשונה כאן היא תמורת ו"ו. המסרן-נקדן של הכתר סימן חולם על הבית. כלומר הוא מבין שיש כאן חסרון ו"ו אבל לא שו"ו הפכה יו"ד. הוא גם מסמן את החירק תחת היו"ד הראשונה. לו הבין שהיא תמורת ו"ו היה מסמן תחת השנייה. אמנם את הזקף הוא סימן מעל השנייה אבל לא נראה שרצה לסמן בזה את מקום ההטעמה. הדפוסים כאמור מסמנים בקרי השלמת ו"ו. נעבור עתה לכתר בר-אילן.

זוהי תוצאת חיפוש בתקליטור:

1. בראשית ידב: עשו מלחמה את-ברע מלך סדם ואת-ברשע מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צב"ים וצב"ים ומלך בלע היא-צער:

2. בראשית ידח: ויצא מלך-סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך צב"ים וצב"ים ומלך בלע הוא-צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים:

3. דברים כט, כב: גפרית ומלח שרפה כל-ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל-עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצב"ים אשר הפך ה' באפו ובחמתו:

בשני המקומות בספר בראשית סימנו כתיב וקרי כמו בדפוסים, כלומר ב"השלמת ו"ו". כאן העתיקו את הכתר עם החולם בבי"ת החירק ביו"ד הראשונה, והזקף בשניה. כרגיל במקרים האלה בבראשית שלא נשתמר הכתר הלכו לפי לניגוד או לפי המנהג. דותן וביבליה-הבראיקה הבנויים על לניגוד עושים כמו הדפוסים, אבל אינני יודע אם כך ראו בלניגוד או שאימצו את שיטת הדפוסים.

יש לציין שיש במקרא 204 מילים המסתיימות ב-יים ביניהן המילה חיים (כולל אותיות שימוש) 133 פעם.

לעומת 612 מילים שהיה צריך להיות שם שני יודיין ויש רק אחת. כלומר מילים מלרעיות הנגמרות ים.

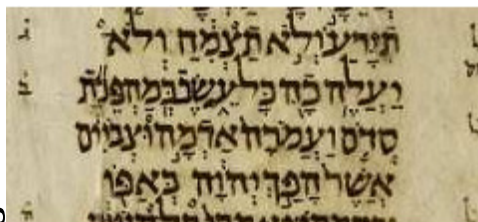
כלומר יש נטייה במקרא לסיים מילים שהברתן האחרונה המוטעמת היא יו"ד בחירק לפני מ"ם ביו"ד אחת, ולהשמיט את יו"ד הרבים. עם זאת יש מספר לא מבוטל של מילים כתובות לפי הכללים כלומר בשתי יודיין.

ולמסקנה. שיטת הדפוסים ותקליטור הכתר (בפרשת לך-לך) שהבינה שבמילה עביים יש יו"ד תמורת ו"ו ולכן היא נחשבת כתיב-קרי אינה מסתברת, ועומדת בסתירה מפורשת לכתר ארם צובא בפסוק שלנו.

יש לציין שבבראשית י יט סדמה ועמרה ואדמה וצב"ים לא מסומן כתיב וקרי, כלומר כתיב חסר אינו הצדקה לסימון כתיב וקרי, אם כן גם כאן תפיסת היו"ד שהיא תמורת ו"ו היא מוטעית.

בס"ד יום ו' לסדר ובחרת בחיים סח

בגליון השבועי **נצבים סח** עלה לדיון מנהג הדפוסים וכתבי היד במילה (ובלישנא) צָבִיִּים כשהיא מופיעה בשתי יו"דין אם לדון מילה זו ככתיב וקרי, בהנחה שהיו"ד הראשונה היא תמורת וי"ו, או לדונה כמילה שוי"ו החולם חסר והסיום יים הוא מלא ותקני כמו "חיים". הבאתי מהרב קלרברג נר"ו שמנהג הדפוסים לציין ככתיב וקרי, במהדורת הר"מ ברויאר ז"ל הוא כמילה רגילה. בתקליטור כתר בר-אילן בפרשת נצבים מופיע כבצילום

העניין הוא שכמו במקרים אחרים במקומות שלא נשתמר הכתר, יש גם כאן לכאורה חוסר עקביות במהדורת כתר בר-אילן. במופעים האחרים של לישנא זו

2. בראשית יד,ח: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדִם וּמֶלֶךְ עַמֹּרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בְּלָע הוּא-צֶעֱר וַיַּעֲרֻכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בַּעֲמֻקַּי הַשְּׂדִים:

1. בראשית י', י: וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֵן בְּאַכָּה גְרָרָה עַד-עֵזָה בְּאַכָּה סְדֵמָה וְעַמְרָה וְאַדְמָה וּצְבִיִּים עַד-לָשַׁע:

בדותן נוהג את מנהג הדפוסים. כנראה כ"י לנינגרד מסמן כך, כך גם בביבליה הבראיקה.

בסברה מנהג הכתר מסתבר הרבה יותר. אין כל צורך להחליף בקרי את היו"ד לוי"ו. סימן החולם מעל הבי"ת דיו. גם מיקום הזקף מעל היו"ד השנייה דווקא אינו מוכיח שכך צריך לנהוג, מקום הזקף הוא מעל האות המוטעמת, וגם אם בן-אשר העמידו מעל היו"ד השנייה – לא מסתבר שבא להורות לנו שיטה חדשה בזה.

ולסיכום השאלות העולות,

א. היש סיבה סבירה להחשיב את צב"ים הן בפרשת לך-לך והן בפרשת נצבים ככתיב וקרי.

ב. היש סיבה סבירה לחלק ביניהם ולהחליט שבנצבים אינו כתיב וקרי ובלך-לך כן.

ג. האם יש טעם מיוחד להעמדת הזקף מעל היו"ד השנייה, בעוד החירק תחת הראשונה. ואם לא, גם אם בן אשר נהג כן האם עלינו לנהוג כן.

ד. היש מקומות נוספים במקרא שהמסרן מעמיד את הטעם מעל אות לא מנוקדת, כשאין הכוונה לאותם טעמים המסומנים תמיד על האות הראשונה או האחרונה.

אודה לכל מי שיוכל להאיר את הנושא, ולבעלי הכתר – להסביר את שיטתם.

בכבוד רב ובברכה,

ובברכת כוח"ט

אליהו לוי

תשובת הרב דויד יצחקי נר"ו: שלוכט"ס,

אכתוב בקיצור:

אין הדרך כלל במקרא לכתוב ב' יוד"ן בלשון רבים אחד לשורש ואחד לרבים. ולכן מדרך המקרא היה ראוי לכתוב צב"ים כמו גו"ס. ולכן כמו כשהכתיב גייס בראשית כה, כג שיש בו שתי זריות - א' שחסרה ו' הרגילה במילה זו וב' תוספת יו"ד - אזי נראה שנתחלף ה' ביו"ד [כמו בהרבה קרי וכתוב בתנ"ך]. צב"ים בב' יוד"ן מקבילה לגו"ס - אלא שלא מצינו אותו במקרא עם ו' [אלא עם א' תמורת ה' בהושע יא, ח כמ"ש רד"ק שם]. לכן אע"פ שאפשר לקרוא צב"ים גם בלי ציון הקרי, ציון קרי כדרך רוב קרי וכתוב שגם בלי הערת הקרי אפשר לקרוא המלה כתקונו [כגון אלו - אלו קרי]. אך הכתר כיון ששם צב"ים אינו מופיע כל בתנ"ך "כדרכו" עם ו' במקום י', לכן לא החשיבו כקרי וכתוב - כי עצם הערת קרי וכתוב היא להעיר על כתיב זר, שלכאורה אינו מתאים לקרי המקובל בעל פה [רק שאין מעירים על חסר ויתר] - כאן י"ל שאכן צב"ים כתיב כדרכו - וזה יסוד המחלוקת בציון הקרי וכתוב [ואכן לניגראד גם בנצבים מציין קרי]. אך הראשון בפ' נח צבי"ס ח"ו וח"י לכאורה אין מקום לקרי וכתוב. אך ע"י מנ"ש פ' נח ולך לך. ואולי ציון גם שם קרי וכתוב בעקבות הספרים שגם שם מלא ב' יוד"ן או בסירכא דדרך ציון שאר צב"ים כקרי וכתוב. או אפשר לראות צב"ים חסר גם יו"ד ראשונה כ"התפתחות" של צב"ים עם ב' יוד"ן. כלומר צב"ים עם ב' יוד"ן היא קרי וכתוב [לפי לניגראד והחומשים הרגילים], וכאן נפל גם היו"ד הראשונה, ונמצא שבמקום שה' של צב"ים כתיב י' וקרי ו', כאן ה' לא כתיב וקרי ו' - ובבחינה זאת יש כאן קרי וכתוב! אך בדוגמא הזאת אין לניגראד מודה לו ואינו מציין כאן קרי.

מכתב נוסף ששלחתי וטרם נענה:

לרבותיי המלומדים,

שאלה זו בתחתית הדף שלחתי לפני החגים

עד עתה קיבלתי רק את תשובת הרב יצחקי המוצגת כאן.

מתוך 204 מקומות של סיום יים במקרא 133 מהם בלישנא של חיים.

כלומר 71 מקומות אחרים.

וזה לעומת 612 מקומות שיש יו"ד מוטעמת לפני מ' בסוף המילה, כלומר כתיב חסר של יו"ד אחת.
ועם זאת לשיטת הספרים הממעטים בציוני כתיב וקרי [פְּנֹו כתיב וקרי וכד'] אין כנראה הצדקה לסימון צביים ככתיב וקרי בהוספת וי"ו בקרי.
ואני גם רואה כאן בכתר בר אילן הליכה אחרי כ"י לניגוד גם במקומות שסותר את שיטת כא"צ במקומות שלא הגיע אלינו.
כיון שזה קשור לפרשת לך-לך אבקש את תשובתכם.
אליהו לוי

אציין בזה שטרם קיבלתי תשובה מאז אם זכרוני אינו מטעני.

את שאר ציוני הנוסח ומקורותיו על לך-לך ודיונים עליהם נביא בע"ה בעתיד.

פֶּן לְחֶכְמָם וַיִּחַכְמוּ-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.w.ladaat.info/qilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים
בעתיד: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺